

TAM-REVY

Meddelanden från TAM-Arkiv • Nummer 1, juni 2005

Trevlig sommar!

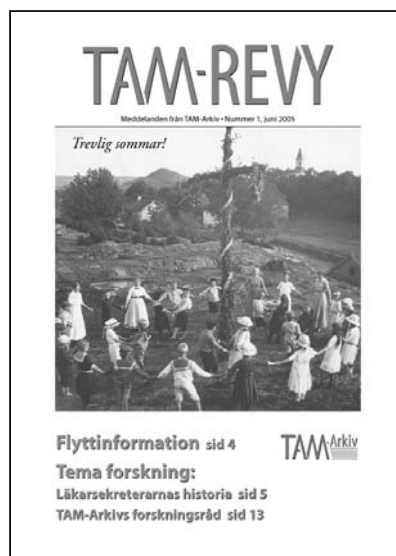
Flyttinformation sid 4

TAM-Arkiv

Tema forskning:

Läkarsekreterarnas historia sid 5

TAM-Arkivs forskningsråd sid 13

TAM-REVY

Innehåll

- 2 Redaktören har ordet
- 3 Noterat
- 4 Flyttinformation. Ett industrihus i Ulvsunda blir en av de viktigaste platserna för forskning i fackets och näringslivets historia
- 5 Läkarsekreteraryrket. Historia, nutid och framtid
- 13 Att stärka samarbetet mellan forskare och arkiv. TAM-Arkivs forskningsråd
- 15 Nya böcker

TAM-Revy nr 1, juni 2005

Årgång 8

Redaktör och ansvarig

utgivare: Annelie Johansson

I redaktionen även: Björn Holmberg

Grafisk form och layout:

Clou form/Madeleine Vestin

Kopiering: Holmbers tryckeri,

Katrineholm

TAM-Arkiv

Västmannagatan 52

Box 6157, 102 33 Stockholm

Telefon: 08-54 54 15 60

Fax: 08-31 71 76

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se

Omslagsbild: Skollovskoloni, midsommarfirande, okänd plats, troligen 1910-tal. Bilden är hämtad ur Sveriges allmänna folkskolläraryrkeförening & Federationen SAF:s bildarkiv.

Redaktören har ordet

Den stora nyheten från TAM-Arkiv just nu är naturligtvis vår förestående flytt till nya lokaler. Vårt nuvarande hyreskontrakt för lokalen på Västmannagatan löper ut vid årsskiftet. Då verksamheten inom några år skulle ha att "vuxit ur" lokalen, samt med tanke på det höga kostnadsläget i city, beslutade styrelsen i höstas att ge arkivchefen i uppdrag att leta efter en annan lämplig lokal. TAM-Arkiv har nu tecknat ett 20-årskontrakt med värden Fabège på en lokal belägen på Grindstuvägen 48-50 i Ulvsunda. Vi får större och helt nyrenoverade lokaler till en lägre kostnad jämfört med vår nuvarande hyra. Flytten innebär en samlokalisering med en annan arkivinstitution, Stockholms företagsminnen, som hyr de två nedre planen i fastigheten. Detta ger stora möjligheter till samordningsvinster och samarbete i olika projekt.

Flytten av arkivmaterialet sker under november-december i år. Den 1 januari 2006 slår vi upp portarna på vår nya adress. Mer information om flytten finns i en separat artikel inne i tidningen. Vi kommer att gå ut med kontinuerlig information till medlemsorganisationerna om hur flyttprocessen fortskrider. Hösten kommer att bli en något stökig period för oss som arbetar på TAM-Arkiv, men vi är övertygade om att flytten kommer att innebära ett lyft för verksamheten och för oss som arbetar här.

Det här numret av TAM-revy domineras av en artikel om läkarsekreteraryrket, som författats av Bob Engelbertsson och Olle Westin, forskare vid Örebro universitet. Vi är mycket glada över att ha getts tillfälle att publicera deras alster. Vidare berättar ordföranden i TAM-Arkivs forskningsråd Mats Greiff om framtidsplanerna för rådet. I TAM-Arkivs uppdrag ingår att främja historisk forskning och annan kunskapsutveckling beträffande medlemsgruppernas framväxt, organisering, betydelse för samhällsutvecklingen, deras yrken och professioner, arbete och livsformer. Den forskningsfrämjande verksamheten, som bedrivs via TAM-Arkivs forskningsråd, är en väsentlig del av institutionens profil. När flyttbestyren är överstökade kommer vi arbeta aktivt för att forskarna skall hitta vägen till den nya lokalen, och för att rekrytera nya grupper av forskare och besökare.

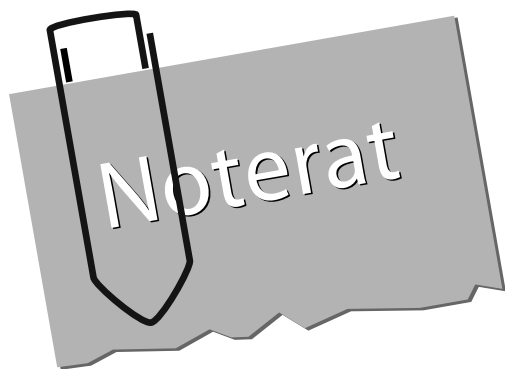
Vi på TAM-Arkiv önskar er alla en riktigt skön och solig sommar!

Stockholm i juni 2005

Annelie Johansson

Seminarium om avtalsförsäkringar

Den 25 april arrangerade TAM-Arkiv och Institutet för social forskning vid Stockholms universitet ett seminarium om avtalsförsäkringar. Eskil Wadensjö, professor i arbetsmarknadspolitik vid Institutet för social forskning samt ledamot av TAM-Arkivs forskningsråd, och Gabriella Sjögren, FD i nationalekonomi, presenterade sitt arbete med en bok om avtalsförsäkringar. Syftet är att analysera framväxten av avtalsförsäkringarna, deras samspel med socialförsäkringarna och deras effekter på arbetsmarknaden. Boken utkommer senare i vår.

Riksarkivarien besöker TAM-Arkiv

Den 16 mars avhöll Föreningen Emil Hildebrands vänner, studentföreningen för studerande i arkivvetenskap vid Stockholms universitet, sitt årsmöte på TAM-Arkiv. Föreningen hade bjudit in riksarkivarien Tomas Lidman som höll ett bejublat föredrag. Då det var första gången som den nye riksarkivarien besökte TAM-Arkiv tycker TAM-revy att händelsen är värd att uppmärksamma!

Träff för arkivhandläggare

Den 12 april gavs arkivhandläggarna på våra medlemsorganisationer chansen att bese de nya lokalerna i Ulvsunda. De tolv deltagarna fick också en visning av Stockholms Förtagsminnen samt information om praktiska detaljer kring flytten.

Pågående forskning

En av våra flitiga forskare, Björn Nilsson vid Södertörns högskola, har kommit in med både en C-uppsats i samtidshistoria och en D-uppsats i nationalekonomi. Dessa behandlar "ASEA:s Kontorsnämnd 1948-1959" respektive "Arbetsvärde och arbetsvärdering - Några aspekter på lönesättning för industritjänstemän i ljuset av klassisk national-ekonomisk teori". Uppsatserna bygger till mycket stor del på Svenska Industritjänstemannaförbundets, Sifs, arkiv.

Ett större projekt har nyligen påbörjats med anledning av Svensk Sjuksköterskeförenings, SSF, stundande 100-årsjubileum. Detta äger rum år 2010 och redan nu har Anna Götlind, lektor i historia vid Högskolan i Dalarna, börjat studera SSFs arkiv.

Inte alla forskare har anknytning till den akademiska världen. Sålunda arbetar Magnus Fock, tidigare informationschef vid Lärarförbundet, med forskollärarnas arkiv. En annan trogen gäst är Per-Erik Boivie, tidigare utvecklingschef vid TCO. Per-Erik var drivande kraft bakom TCO-certifieringen av databildskärmar. Nu studerar han arbetsmiljöfrågor i TCOs arkiv. Per-Erik utkom nyligen med skriften *Ledarskap - går det att kvalitetsstämpla?* (Lund 2005)

Två projekt har resulterat i vackra böcker. Gunnar Furumo, tidigare ombudsman vid Teaterförbundet, har skrivit en historik över Stiftelsen Höstsol. Höstsol drev tidigare ett ålderdomshem för scenartister. Även om ålderdomshemmet nu avvecklats lever stiftelsen kvar med oförändrade syften. Bokens titel är *"Stiftelsen Höstsol – ett fattighus skulle det inte få bli"*. Utgivare är Stiftelsen Höstsol.

Ett annat omfattande forskningsprojekt som resulterat i en bok har genomförts av Marianne Marcusdotter vid Linköpings universitet. I serien Skapande Vetande 42 har Marianne skrivit *"Med vackra inslag prydd din lefnads väf!" med underrubriken "Den kvinnliga textila slöjden på folkhögskolorna 1873 - 1920"*. En genushistorisk inledning har skrivits av Kajsa Ohrlander.

TAM-Arkivs chef Annelie Johansson (mitten) lotsar riksarkivarie Tomas Lidman (t.h.) runt i arkivet. Foto Jonas Dahlberg.

Personalnytt

Ann Nordlöf har arbetat i tre veckor i maj med att registrera återstoden av stiftelsen SAFs fotografier i bild-databasen Pictor.

Under juni månad kommer två skolungdomar, Filip Mayer och Josefin Klein, att sommarjobba hos TAM-Arkiv med omflyttningsarbeten i arkivet, som en förberedelse för flytten.

Arkivarie Mikael Johansson praktiserar på TAM-Arkiv under två månader från den 1 juni.

Helena Bergman, historiker vid Södertörns högskola, har anställts på halvtid i sex månader för att gå igenom Arne H Erikssons efterlämnade material. Arne var verksam som doktorand i historia vid Stockholms universitet och hade i många år arbetat med sin avhandling, som bl a var inriktad mot tjänstemannarörelsens formering på 1930-talet. Helena skall göra en sammanställning av Arnes texter som kommer att publiceras i ett kommande nummer av forskningsrådets skriftserie *Tjänstemän & Historia*.

Flyttinformation

Ett industrihus i Ulvsunda blir en av de viktigaste platserna för forskning i fackets och näringslivets historia

Av Annelie Johansson

Från den 1 januari 2006 kommer två av Stockholms arkivinstitutioner, TAM-Arkiv och Stockholms Företagsminnen, att finnas på samma adress, Grindstuvägen 48-50 i Ulvsunda. Stockholms Företagsminnen är ett centrum för näringslivshistoria. Man hanterar en av världens största samlingar av originaldokument, bilder, film och reklam från cirka 4.000 företag. TAM-Arkivs flytt till Ulvsunda öppnar många möjligheter till samverkan, både i det dagliga arbetet och i specifika projekt. Forskarnas arbete underlättas när de på samma plats kan hitta material från både företag och fack, material som belyser arbetslivets utveckling från två olika håll.

Stockholms Företagsminnens vd Alexander Husebye, som engagerat sig för att TAM-Arkiv skulle flytta till just Grindstuvägen hälsar sina nya granne hjärtligt välkommen.

”Vi ser flera möjligheter till samarbeten, särskilt intressant är tanken på en gemensam utställningslokal, men kanske även en studio för de intervjuer som båda institutionerna genomför varje år”.

TAM-Arkiv flyttar – vad innebär det praktiskt för våra medlemsorganisationer?

På sikt kommer flytten till de nya lokalerna i Ulvsunda att vara positiv för TAM-Arkivs medlemsorganisationer, eftersom den ekonomiska besparingen genom en lägre hyra kommer att kunna läggas på att utveckla verksamheten. Men det går tyvärr inte att undvika vissa

inskränkningar i servicenivån under den period då själva flytten sker. Det handlar dock om 6 kilometer arkivhandlingar som skall packas ner, transporteras och packas upp. Vi ber om överseende med att flytten kommer att innebära vissa olägenheter för våra medlemmar och kommer att göra vårt yttersta för att minimera störningarna. Följande gäller beträffande leveranser, förfrågningar och forskarbesök:

Leveranser

Allt arkivmaterial skall föras över till den nya lokalen under november-december 2005. **Därför råder absolut leveransstopp under tiden 1 oktober 2005 - 15 januari 2006.** Helst vill vi att ni väntar med alla leveranser under hösten tills dess att vi har kommit i ordning i den nya lokalen.

Om ni planerar en egen flytt – till nya lokaler eller inom den egna lokalen – som medför att leveranser måste ske skall detta planeras särskilt i samråd med TAM-Arkiv.

Förfrågningar och forskarbesök

Vi kommer att ha öppet som vanligt för forskarbesök och förfrågningar under hela flyttperioden. Dock kan vissa fördröjningar inträffa om det efterfrågade materialet är nedpackat och oåtkomligt. Det är därför extra viktigt att höra av sig innan om man planerar ett besök, för att försäkra sig om att det material man är intresserad av finns tillgängligt.

Tänk alltså på att

Det råder absolut leveransstopp från den 1 oktober 2005 till den 15 januari 2006.

Förfrågningar kan ta något längre tid än normalt att få svar på.

Alltid höra av dig innan ett besök för att förvissa dig om att det material du är intresserad av är tillgängligt.

Kontinuerlig information

Vi kommer att gå ut med kontinuerlig information om hur flyttprocessen fortskrider. Hösten kommer att bli en något stökig period för oss som arbetar på TAM-Arkiv, men vi ser med tillförsikt fram emot att få nya, fräscha lokaler!

Läkarsekreteraryrket

Historia, nutid och framtid

Av Bob Engelbertsson och Olle Westin

Historik – kunskap, kompetens och kampvilja

Många förknippar läkarsekreterare med både tradition, romantik och inte minst stark genuskaraktär i arbetsuppgifterna. Att titulera manliga sjuksköterskor med ”syster Mats” har vi vant oss vid, medan läkarsekreterare fortfarande nästan uteslutande är ett kvinnligt yrke. En del menar också att det är ”finare” att vara läkarsekreterare än att göra ungefär motsvarande arbetsuppgifter, exempelvis utskrifter, diarietföreläsning och kundkontakter, inom ett företag. Läkarsekreterare förknippas också med en status i en värld som länge varit mycket hierarkisk. På senare år (1993) har läkarsekreterare fått en vidare innebörd i form av ”Medicinsk sekreterare”, vilket man kan utbilda sig till vid Örebro universitet. Detta är också upprinnelsen till en kartläggning av läkarsekreteraryrket och dess karaktär. Projektet bedrivs vid institutionen för Ekonomi, statistik och informatik (ESI). Projektledare är Olle Westin universitetslektor i företagsekonomi. Följande artikel utgör en bakgrund till läkarsekreteraryrket speglar framför allt från förbundets tidskrifter samt vissa arkivmaterial.¹

Läkarsekreterare allmänt

Läkarsekreteraryrket har en relativt lång och intressant historia där man kan urskilja flera faser. Det har inte alltid varit självklart vad man ska definiera in i yrkesrollen. I de mer än 50 år som yrkestiteln och yrkesutbildningen till läkarsekreterare har funnits, har frågor

na kretsat kring formell kunskap, kompetens – här tolkat som förmåga att ha och att använda kunskaper – samt så småningom en ökad facklig kampvilja.

Dagens läkarsekreterare arbetar på sjukhus, vårdcentraler, inom företagshälsovård, privata läkarmottagningar, läkemedelsföretag, universitetsinstitutioner, försäkringskassor och försäkringsbolag. Även om arbetsgivarna kan vara ännu flera så har yrket två huvudområden. Det ena kan kallas kärnverksamhet och handlar om medicinsk dokumentation så som journal-skrivning, remisser, intyg och patientkontakter. Yrkets andra – och nyare – arbetsuppgifter är ansvarighet för nätverk, bibliotek, statistik, ekonomi, verksamhetsuppföljning och kvalitetssäkring. Tjänst i reception med väntelistor tillhör också yrkets nyare del.²

Det var så det började – sjukhusstenograferna

Från början gjordes all medicinsk dokumentation av läkarna. Journaler fördes i gemensamma liggare. Före tillkomsten av landstingen på 1860-talet var det oftast äldre tiders folkliga sjukdomsbenämningar, till exempel tvinsot och fallandesjuka som användes i den medicinska dokumentationen. Under 1800-talets sista decennier blir latinska sjukdomsbenämningar gängse i journalböckerna. Uppgifter om diagnos, behandling och patientens tillstånd vid in- och utskrivning blir mera detaljerade, men med dagens måttstock mätt ändå summariska. Den genomsnittliga vårdti-

den vid förra sekelskiftet låg runt en månad att jämföra med mindre än en vecka i dag. I sak var troligen införandet av latinet något som band upp läkaren att föra dokumentationen. Skrivarbetet började ta en allt större del av läkarnas tid. År 1922 anställde dr Gösta Bohmansson (1887-1973) i Umeå Carola Nyrén (1895-1982) som sjukhusstenograf – föregångare till läkarsekreterare. Fröken Nyrén och flera i den första generationen läkarsekreterare avlönades med privata medel.³ Längre var sekreteraren läkarens ”egen” personal som följde med vid byte av arbetsplats. Likartade förhållanden gällde också läkarens medicinska dokumentation som länge ansågs vara dennes privata egendom som man kunde ta med sig. Under 1950-talet förändrades lagstiftningen rörande journaler så att dessa i fortsättningen kom att bli offentliga i betydelsen tillhöra lasarettet.

Fram till början av 1950-talet var läkarsekreterare ett ovanligt yrke. När yrkeskåren organiserades i Läkarsekreterarförbundet (LSF) 1951 fanns 110 medlemmar och vid tioårsjubileet hade antalet stigit till 700. När Sveriges Läkarsekreterar-

Noter

1. TAM-Arkiv har välvilligt ställt tidskrifter om läkarsekreterare till förfogande till Forskningsarkivet vid Örebro universitetsbibliotek
2. Nationalencyklopedin uppslagsord läkarsekreterare
3. Hultberg, A., et al *Medicinsk sekreterare – ett yrke i tiden*. D-uppsats medicinsk sekreterarutbildning. Örebro universitet VT 1999 s 5 ff

Foto: Örebro Läns museum.

förbund (namnbyte 1983) firade 50-årsjubileum 2001 kunde förbundet räkna in mer än 4000 medlemmar.⁴ En bidragande orsak till ökningen från 1950-talet var ändringar i sjukhusens interna organisation. En annan orsak har varit den storskaliga sjukvården med allt mera uppdelade arbetsuppgifter.

Gösta Bohmansson i förändringarnas tid runt 1950

Lagom till Örebroläkaren professor Gösta Bohmanssons 65-årsdag 1952 kunde flera av hans kolleger som författade festskriften till honom blicka tillbaks på flera ovanligt händelserika år inom sjukvården och framför allt dess inre organisation. Det handlade bland annat om organiseringen av mottagningen av patienter på större sjukhus. Örebro lasarett kom att bli skolexempel på förändringar. Det gamla sättet att ta emot patienter innebar att man först kom till mottagningen för registrering och formalia. Därefter slussades patienten vidare till sysslomanskontoret för

att få den ekonomiska delen ordnad. Det nya sättet innebar att patienten kom direkt till ett integrerat patientkontor med en erfaren sköterska som ansvarade för dels samordningen av patientens väg från mottagning till behandling, dels var arbetsledare för personalen på patientkontoret. I exemplet Örebro lasarett så hade patientkontoret en översköterska, två personer avdelade från tidigare sysslomanskontoret, en statistiker, en kassörska, ett skrivbiträde och två biträden. Det var sålunda en slags integrerad stabsfunktion där läkarsekreteraren finns med som en dokumentalist, men mera direkt knuten till läkaren.⁵

Läkarsekreterarens arbete med stenografi och från och med 1940-talet diktafon var nog inte helt olik de uppgifter som fanns hos Gösta Bohmanssons allra första läkarsekreterare i Umeå på 1920-talet. Det nya var nu i stället sammanhanget. Läkarsekreteraryrket var knutet till läkarna personligen och efterfrågan ökade i takt med att antalet läkare

ökade, medan på patientmottagningen kunde samordningsvinster skapas. Vi har här fröet till en åtskillnad mellan den ”finare” sekreteraren direkt underställd läkaren och den andra delen av vårdpersonalen som, åtminstone en del läkarsekreterare, ville arbeta avskilt från.

Utbildningen formaliseras på 1950-talet

Under 1950-talet blev läkarsekreterare ett yrke med formell utbildning. År 1953 startade kortare kurser för läkarsekreterare och 1955 inrättades 1-terminskurser. Lunds stads lärlings- och yrkesskolor spelade en central roll för utformningen till utbildning till läkarsekreterare. Att förlägga utbildningen till en yrkesskola gav också vägledning till hur man de närmaste decennierna kom att uppfatta läkarsekreterarens yrkesroll. Det var en utbildning med stark tonvikt vid yrkets prak-

Gösta Bohmansson (1887-1973) – biografiska uppgifter

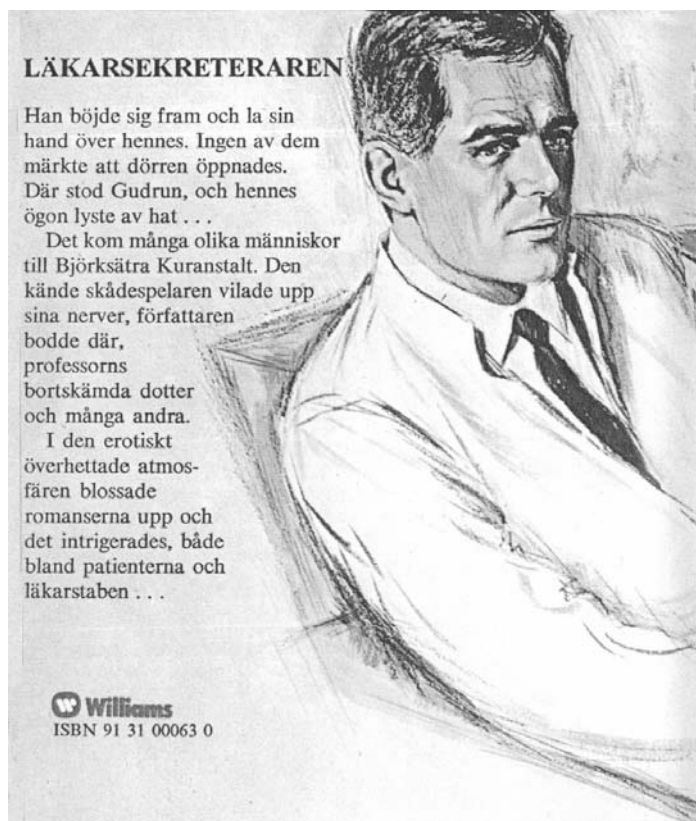
Gösta Bohmansson föddes i Malmö. Studentexamen avlade han 1905. Efter studier i Lund och Stockholm blev han medicine licentiat 1914. År 1926 disputerade han på en avhandling om magsårsoperationer och erhöll professors namn 1946. Sin kirurgiska utbildning erhöll han i Stockholm, Göteborg och Örebro. Han tillträdde tjänsten som lasarettsläkare i Umeå 1922.

Från 1928 fram till sin pensionering 1952 var han överläkare och styresman vid centrallasarettet i Örebro. Efter sin pensionering var han verksam som distriktsläkare i Kvarntorp och Degerfors till 1965. I minnesorden över honom beskrivs han som en förgrundsgestalt inom svensk sjukvård med hög medicinsk kompetens, skicklig administratör och organisatör samt goda ledaregenskaper.

Noter

4. För en utförlig historik rörande Läkarsekreterarförbundet – se Läkarsekreteraren 2001:10

5. Bohmansson, G., *Det moderna sjukhuset. Studier över aktuella problem*. Gleerups. Lund 1952 s 89 ff

T.v. Majken Cullbergs *Läkarsekreteraren* från 1973. T.h. Erling Poulsens *Laegessekreteraren* som utkom i svensk översättning 1977.

tiska sidor. Det skulle dröja ännu några år innan normalstudieplaner fanns.⁶ År 1958 kom ett förslag till grundutbildning för läkarsekreterare denna gång från Stockholm.⁷ Förslaget riktade sig direkt till de fackskolor som på 1960-talet kom att finnas parallellt med de teoretiska linjerna på "gamla" gymnasiet till den integrerade gymnasieskolan infördes 1971.

Standardisering och romantisering på 1960-talet

På 1960-talet var läkarsekreterare ett etablerat och respekterat yrke som hade en klar identitet. Det handlade om att serva läkare med diktamen, hålla reda på dokumentationen samt på mindre sjukhus även en del patientkontakter. Utbildningen var nu standardiserad och hade ett tydliga mål vad beträffar innehållet. År 1965 såg momenten ut som följer: Svenska, engelska, tyska/franska, stenografi, maskinskrivning, medicinsk terminologi, latin, anatomi, fysiologi och patologi, bakteriologi samt samhällshy-

gien. I kursplanens mera allmänna del märks kontorsteknik, postbehandling, registrering och arkivering. Biblioteks- och bokkunskap, statistik, arbetsplatsen, blanketteknik, kontorstekniska hjälpmedel, anställningsförhållanden och etik samt socialvård.

Yrket hade också en annan sida – den mera romantiska, något som frammanats av att läkarsekreterare betraktades ett "privat" yrke och man ville också arbeta enskilt i betydelsen åtskild från annan administrativ personal. Inte sällan var det ungflicksdrömmen om att finna den rätte inom samma yrkesområde, liksom den samtida flygvärdinnan som träffade kaptenen och läkarsekreteraren som gifte sig med läkaren. Yrkesromantiken förstärktes ytterligare på 1970-talet i romaner så som Majken Cullbergs *Läkarsekreteraren* från 1973⁸ och Erling Poulsens *Laegessekreteraren* som utkom i svensk översättning 1977. Genom att ges ut på Wahlströms förlag bland ungdomsböcker var också målgruppen

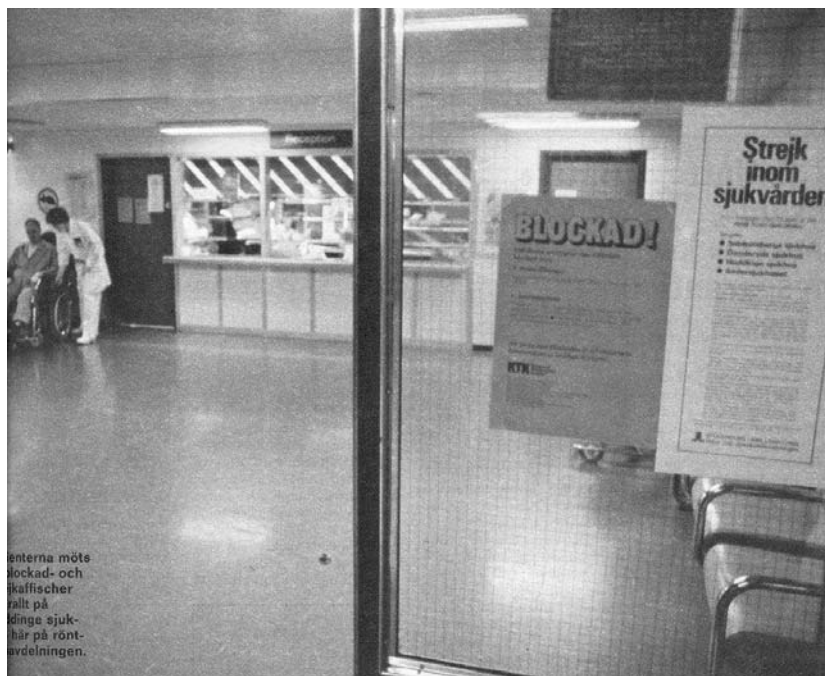
given. Romanerna vände sig mera till de som hade planer på att utbildade sig till läkarsekreterare snarare än till de som redan arbetade inom yrket. Läkarsekreterare var yrket som förenade dröm och verklighet.⁹ Romantiseringen av yrket var bara en av flera trender. I kölvattnet av det radikala 1960-talet och reformerna på arbetsmarknaden på 1970-talet kom även läkarsekreterarna att beröras. Man började få vidare perspektiv på sitt yrke i flera avseenden.

Vidgade perspektiv under 1970-talet

Fram till och med 1960-talet var läkarsekreterarna en ganska låg-

Noter

6. Lunds stads Lärlings- och yrkesskolor handlingar vol. 9 (NAD)
7. Förslag till grundutbildning för läkarsekreterare Sthlm 1958
8. Cullberg, M., *Läkarsekreteraren*. Bromma, Williams 1973
9. Poulsen, E., *Läkarsekreteraren*. Wahlström 1978

patienterna möts
blockad- och
skaffischer
rallt på
Huddinge sjuk-
hus här på rönt-
avdelningen.

mäld grupp i avtalssammanhang. Ett reallöneskydd var ett vanligt krav, ty dels låg yrkesgruppens löner ofta något över jämförbara arbetsuppgifter på exempelvis ett kontor, dels så hade yrket en jämförelsevis hög status. Man var ju så att säga läkarens "vänstra hand". 1970-talets stora förändringar på arbetsmarknaden med en medbestämmandelag (MBL) och ökad konkurrens om löneutrymmet i en stagnerande ekonomi var bidragande orsaker till att tingens ordning höll på att förändras. Det fanns också ett yrkesinternt motiv. Studieresor till England där läkarsekreterare är ett manligt statusyrke var ett sätt att vidga sina referensramar.¹⁰ I takt med att yrket började förändras från den "isolerade" läkarsekreteraren till en sekreterare med flera arbetsuppgifter som vetter mot andra områden och andra yrkesgrupper, började man logiskt nog också att jämföra sig med andra grupper. På 1970-talet började man "köpslåendet" med sjuksköterskor om vilka som skulle ha rätt till ett ökat löneutrymme ett visst år. Exempelvis fick sjuksköterskorna 1977 ett lönelöft större än vanligt, vilket användes som argument för att läkarsekreterarna

året efter kräva motsvarande lyft – nu är det våran tur. Likriktning visavi lönedifferentiering var aktuella frågor, inte minst därför att läkarsekreterare nu börjat arbeta i pooler med alternerad tjänstgöring.¹¹ Det gamla systemet med sekreterarens personanknytning till läkaren höll på att luckras upp, åtminstone på vissa ställen. På 1970-talet fick vi lära oss ordet flextid på arbetsmarknaden, något som också läkarsekreterare berördes av.

Diskussionerna i avtalsrörelserna på 1970-talet handlade i grunden om den långsamma befordringsgången inom yrket. I det traditionella synsättet vägs ju förtjänst och skicklighet in, där förtjänst avser antalet tjänsteår, medan skicklighet avser formell kompetens såsom längd och nivå på utbildningen. Yrkeskårens dilemma såg man i det faktum att man hade kort utbildning, var lätt att skola in i, medan det knappast fanns några möjligheter att sedan höja kompetensen, åtminstone inte så mycket att det vägde tyngre än antalet tjänsteår vid löneförhandlingar.

Läkarsekreterarna och strejken 1980

Året 1980 var på flera sätt märkligt

på den svenska arbetsmarknaden. Förhandlingarna mellan SAF och LO gick ovanligt snabbt, medan det var desto oroligare på tjänstemannasidan. Flera yrkesgrupper hamnade i rampljuset, journalister banktjänstemän, läkare och sedan läkarsekreterare. Läkarnas strejk som avsåg missnöje med löner och arbetstider berörde patienterna direkt genom längre väntetider.¹² Läkarsekreterarnas strejk som kom något senare avsåg främst lönerna och den långsamma befordringsgången. Strejken berörde bland annat sjukhusen i Huddinge, Södertälje, Söderby och Tumba. Det rörde sig om ett 35-tal läkarsekreterare som togs ut i punktstrejk. Det var en ovan situation för flera av de berörda. Arbetsuppgifter som samlades på hög kunde utföras av andra, eftersom gränsdragningen inte längre var lika strikt som tidigare. Läkarsekreterarnas krav var en extra löneklass som morot samt sedvanlig kompensation för prisstegringar. Avtalet blev knappt en halv seger. Av den utlovade extra löneklassen blev inget, men en tillfälligt snabbare befordran inom det rådande systemet och viss kompensation för prisökningar fick duga.¹³ Men det jäste fortfarande i leden för man var "fast" i det gamla synsättet vid lönesättning för tjänstemän. En del läkarsekreterare började överväga att ta anställning inom den privata sektorn där lönenivån är högre och mera flexibel. Av debattinläggen i förbundets tidskrift att döma så gav strejken en del erfarenheter så som att det faktiskt var tillåtet att strejka även inom den offentliga sektorn.¹⁴

Strejken blottlade också en del sprickor inom förbundet och

Noter

10. Kommuntjänstemannen (KT) 1/1973

11. KT 1/1978 samt SKTF nr 15/1982

12. ANNO 1980 s 73

13. KT nr 8 – (extra nummer) 1980

14. SKTF nr 13/1982

Första gången i strejk:

Det känns konstigt och osäkert

— Inte är det någon semester eller avkoppling att strejka, inte. Det känns osäkert och konstigt. Jag lyssnar på varenda nyhetssändning och undrar hur det ska gå. Och jag är orolig för familjens ekonomi.

bland medlemmarna. Dels traditionalisterna som menade att den reglerade befördringsgången var intimt förknippad med uppfattningen att det är "fint" att arbeta med befördran och dels förnyarna som menade att det var ett förlegat system vid lönesättning. Läkarsekreterarnas agerande visade på något nytt, dock inte specifikt för yrkesgruppen, nämligen att individuell lönesättning kom att spela större roll i framtiden. Journalisterna kom senare att vara bland de första yrkesgrupperna som konsekvent tillämpat individuella löner.

Läkarsekreterarna pekade mera på bristerna och stelbentheten i den gammaldags befördringsgången. Den mest långsiktiga följden av strejken blev förändrad attityd till arbetet. Man måste våga säga ifrån och ställa krav och göra sig hörd var återkommande teman i debattinlägg under flera år i början av 1980-talet. Man började också se till vad man kan lära av historien.

Avtalsrörelserna för de offentligt anställda läkarsekreterarna under 1970-talet hade i mångt och mycket byggts på ettårsavtal som sedan modifierats till tvååriga dito, medan man på den privata sidan hade byggt upp avtalen efter fleråriga principer med möjligheter till justeringar över längre tid. Man kan se en ökad spänning inom yrkeskåren med instabilitet och ryckighet för offentligt anställda och mera stabilitet för de privat anställda. Spänningarna inom yrkeskåren tog också sig uttryck att vissa avdelningar bröt sig ur SKTF som till exempel när 46 läkarsekreterare i Kalmar 1984 lämnade förbundet i protest mot misslyckade löneförhandlingar.¹⁵

Tradition och nymodigheter under 1980-talet

Om inledningen av 1980-talet blev en besvikelse för läkarsekreterarna och deras löner så kom också debatten att handla om "Den auto-

matiska tjänstemannen" alltså personatorerna eller bordsdatorer som de kallades i början av 1980-talet. SKTF pekade ut flera stora yrkesgrupper som skulle beröras av den nya tekniken, kontorister, kanslist och ekonomipersonal. Dessutom fanns fyra mindre yrkesgrupper som berördes, kartritare, förrådspersonal, mättekniker samt läkarsekreterare. Generellt hade förbundet en mycket avvaktande inställning till personatorn och dess konsekvenser. I flera av ovan nämnda yrkesgrupper fanns många kvinnor, så att datorn skulle medföra dubbla handkapp. Dels att vara kvinna och lätt att rationaliseras bort, dels var det inte kartlagt om strålningen från bildskärmen var skadlig, särskilt för gravida.¹⁶ Den sistnämnda aspekten kom att diskuteras i ett något senare skede en bit in på 1980-talet.

Det är en kluven bild av 1980-talet som läkarsekreterarförbundet ger över yrkets utveckling. Å ena sidan klingade diskussionen om farrorna med bildskärmsarbetet av efter några år och i stället kommer mera principiella frågor upp på dagordningen så som hur ska man definiera yrkets innehåll och roll i framtiden. Med facit i hand medförde datoriseringen att man löste upp flera strukturella låsningar inom yrket. Dels var själva tekniken inte direkt knuten till just läkarsekreteraryrket vilket uppmunttrade till kontakter över yrkesgränserna. Dels innebar datoriseringen krav på nya utbildningar och därmed höjd kompetens som kan användas både vid definitionen av yrkets förändrade arbetsuppgifter och vid förhandlingsbordet.

I mitten på decenniet kom också foljdriktigt vissa omdefinitioner av yrkesrollen. Kärnverksamheten med medicinsk dokumentation

Noter

15. SKTF nr 3 1984

16. KT nr 16/1980

finns kvar men nu finns också flera möjligheter till att utöka yrkesrollen med kringarbete som kan vara mera avancerat än kärnverksamheten, till exempel analys av medicinsk statistik. De utvecklingsmöjligheter inom yrket som man länge efterlyst började nu åtminstone till viss del bli verklighet. Det bör dock understrykas att utredningar och direktiv om förändringar är att betrakta som normativa källor. Förhållandena mellan arbetsplatser kan sedan variera rätt avsevärt.

Vidgade perspektiv på yrket på annat sätt fanns också på 1980-talet. Att vara läkarsekreterare i krigets Libanon med helt andra materiella förutsättningar än på hemmaplan utgör temat för en av de mest utförliga och välskrivna artiklarna från 1987.¹⁷

Specialisering och differentiering under 1990-talet

Vid ingången till 1990-talet var läkarsekreterare ett modernt yrke, datoriseringen var i full gång, nya arbetsuppgifter tillkom och de organisatoriska förutsättningarna förändrades också. När exempelvis man på Norrmalm i Stockholm införde en försöksverksamhet med husläkarmodellen i stället för tre vårdcentraler så förändrades läkar-

sekreterarnas arbetssituation påtagligt. Man arbetade nu i 25 kvartersakuter med egna vårdteam. Läkarsekreterarna kom nu ut ur anonymiteten och arbetade mitt bland patienter, doktorer och sköterskor. Läkarsekreteraren var inte längre en som arbetade i avskildhet, utan en i ett team.¹⁸

Bilden av den riktigt moderna läkarsekreteraren som spindeln i ett nätverk med allt mera varierande och avancerade arbetsuppgifter börjar tona fram. Men samtidigt ökar skillnaderna mellan den traditionella yrkesrollen och den nya och den senare finns än så länge på ett begränsat antal platser.

Sammanfattningsvis kan man från yrkets historia se hur två modeller formats. Man kan kalla den ena för den Bohmanssonska eller traditionella och den andra för den moderna och mera flexibla. Starkt förenklat kan de peka på följande skillnader – *se bildrutan nedan*.

Nutid och framtid

En historisk tillbakablick ger viktig kunskap för att förstå den förändringsprocess som läkarsekreteraryrket genomgått men är också en inkörsport för att bättre förstå vad som kan hända i framtiden.

Vi ser idag att läkarsekreteraryr-

ket befinner sig i en ny omvandlingsfas där allt högre krav ställs. Yrkesrollen håller på att förändras och kommer med största sannolikhet att innebära ökad självständighet och ett större ansvar över fler och utökade administrativa arbetsuppgifter. Utvecklingen inom IT-sektorn är en kraftigt bidragande orsak, digital kommunikation av patientdata, datajournaler och talstyrd digital diktering är exempel på detta. Utbildningskraven ökar och en ökad utbildning öppnar även karriärvägar för yrkesgruppen. Som ett exempel kan nämnas att på Örebro universitet finns idag en tvåårig akademisk grundutbildning för medicinska sekreterare. Denna grundutbildning ger därefter behörighet att fortsätta studierna mot en magisterexamen inom HSA (Hälsa- och Sjukvårdsadministration). Ett stort intresse har riktats mot utbildningen från fackligt håll och från andra universitet och högskolor i landet som planerar att starta likvärdiga utbildningar.

Kartläggning av arbetsuppgifter

Under 1998 och 1999 gjorde SKTF en kartläggning av hur läkarsekreterarna upplevde förhållanden kring sitt yrke och sina arbetsuppgifter.¹⁹ Kartläggningen 1998 bygger på 800 enkätutskick varav 531 svar bearbetades (66 %). Urvalet gjordes obundet och slumpmässigt och undersökningen gjordes i samarbete med GALLUP med följande resultat i sammandrag:

- Lönen den viktigaste frågan
- Läkarsekreterargruppen har drabbats hårt av nedskärningar inom vården
- 76 % svarar att arbetsbelastningen ökat under senaste året, av dessa säger 3/4 att det även inneburit ett ökat ansvar

Noter

17. SKTF nr 11/1987

18. SKTF nr 12/1990

19. "Läkarsekreteraryrket", i SKTF ISSN 1400-3368

Traditionella modellen	Moderna modellen
• Yrket knutet till läkartjänsten	Kan, men behöver inte vara knutet till en läkartjänst
• Finansierades från början med medel från läkaren personligen	Skatte- eller företagsfinansierad
• Arbetar ofta avskilt från andra yrkesgrupper	Arbetar i team och/eller pool
• Medicinsk dokumentation huvudsakliga arbetsuppgifter	Sidoupppgifter, ibland mera kvalificerade än kärnverksamheten, allt mera betydelsefulla
• Självskrivna arbetsuppgifter	Omdefinitioner av yrkesrollen
• Lönesättning med förtjänst och skicklighet	Krav på uppgradering av kriteriet skicklighet
• Lojalitet mot arbetsgivaren – enighet inom yrkeskåren	Ökade skillnader mellan offentligt och privat anställda läkarsekreterare. Utbrytningar inom yrkesförbundet

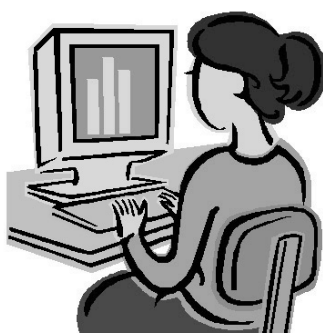
- 1 % har fått vidareutbildning i data
- 7 % har ingen dator i det dagliga arbetet
- 46 % anser att de inte kan utveckla sina arbetsuppgifter.

År 1999 gjorde SKTF en kartläggning av *läkarnas* administrativa arbetsuppgifter som gav följande resultat:

- 73 % av intervjuade läkare anger att mer av administrativa uppgifter kunde tas över av läkarsekreterarna, för mycket tid ägnas åt administration.
- 32 % av läkarna anger att de lägger ner minst 3 timmar per dag på administration
- Cirka 50 % anger att pappersarbetet ökat den senaste fem åren
- Mer tid kunde ägnas åt patientarbete om annan personal kunde ta över administrativa uppgifter, patientjournalarbetet tar mest tid.

År 1999 intervjuades 101 landstingsanställda läkarsekreterare om stress, arbetsbelastning och synen på arbetsgivarna, denna undersökning kompletterades med 10 stycken djupintervjuer. En sammanfattning av resultatet visar:

- 64 % kan tänka sig att byta jobb, lönen anges som den väsentligaste faktorn bakom ståndpunkten. Medellönen för en läkarsekreterare är 14 500 kr, 80 % har en lön som ligger mellan 13 700 och 14 500 kr per månad.
- 88 % upplever ökad stress av olika anledningar: Arbetsuppgifter har blivit fler samtidigt som personalstyrkan inte har ökat, läkarsekreterare har fått ta över administrativa uppgifter från annan administrativ personal som slutat pga av nedskärningar. Ökade krav på dokumentation och statistik ställs, nya datasystem införs med påföljande IT-stress.
- Av 91 intervjuade läkarsekreterare angav 77 % att de låg efter med utskrivningen av patientjournaler, stor skillnad i hur långt efter

- man låg med utskrivningen angavs, mellan några dagar upp till en månads eftersläpning
- 66 % upplevde att patienterna har blivit fler.

Tre av fyra läkarsekreterare efterfrågar mer utbildning, framför allt inom IT-området, men också i engelska, ekonomi, organisation, medicinsk terminologi och vårddokumentation. Över hälften har blivit erbjudna vidareutbildning, främst inom IT-området. Majoriteten anger att låg utbildning ger låg status.

De undersökningar som ovan refereras till är gjorda av läkarsekreterarnas fackliga organisation och validitet och reliabilitet av undersökningarna är här inte granskade. Huvudargumenten i resultaten känns emellertid väl igen och används som utgångspunkt för den problembakgrund som föreligger nedan beskrivna f & u projekt utgår ifrån. Beskrivningen stämmer också väl med resultaten av de intervjuer av läkarsekreterare som gjorts i en förstudie inom ÖLL²⁰. Denna förstudie gjordes under hösten 2000 och våren 2001 bygger på intervjuer av 15 läkarsekreterare på tre enheter i primärvården och en klinik på RSÖ. De sammanfattande resultaten pekar på följande möjligheter och problem:

- Det är brist på läkarsekreterare och de intervjuade tycker att mer utbildning behövs för att klara framför allt den ökade datoranvändningen men också inom vårddokumentation och engelska och medicinsk terminologi

- Det blir mer och mer administrativa göromål och gränserna mellan dessa och traditionella uppgifter blir allt mer utsuddade
- Det finns utrymme för administrativ effektivisering, manuella rutiner kan datoriseras och man kan utnyttja resursen bättre genom att ta över administrativa göromål från läkare och sjuksköterskor
- Kommunikation mellan interna och externa enheter ökar
- Datoranvändningen ökar hela tiden
- Förbättrad patientsamverkan mellan enheter kan åstadkommas
- Det ställs ökade krav på arbetet och ansvaret ökar
- Yrket har låg status, det är ett kvinnoyrke och lönerna är låga.

Utveckling och forskning

Kraven på förnyelse, effektivisering och utveckling, sett både från sjukvårdens organisation och från läkarsekreterarnas sida har gett starka incitament för ett forsknings- och utvecklingsprojekt som närmare kan ta sig an problemställningarna och utveckla möjligheterna. Följande frågeställningar är angelägna att söka besvara:

- Hur kan en framtida yrkesroll för läkarsekreterare se ut och fungera?
- Kan administrativa effektiviseringar åstadkommas genom att lyfta fram yrkesgruppen och renodla administrativa sysslor på en enhet?
- Kan en effektivare samverkan inom och mellan enheter i öppen- och slutenvård åstadkommas genom att utveckla och förnya läkarsekreterarens arbetsuppgifter och kompetens?
- Kan en effektivare IT-användning och kommunikation åstadkommas?

Noter

20. Olle Westin 2002. Förstudie, Läkarsekreteraren i framtiden, ESI, Örebro universitet

I oktober 2003 gjordes uppstarten av ett F & U- projekt kallat *Läkarsekreteraren i framtiden*, ett samarbete mellan primärvården inom Örebro läns landsting (ÖLL) och Örebro universitet, ESI.²¹ Läkarsekreterarprojektet ingick som en del i ett övergripande F&U- program kallat *Patientens väl och verksamhetens villkor*.²²

Fyra vårdcentraler

Fyra vårdcentraler ingick i läkarsekreterarprojektet. En styrgrupp, referensgrupp och projektledare utsågs. Inom varje vårdcentral fanns en för projektet ansvarig läkarsekreterare som såg till att planerade aktiviteter genomfördes och som även fungerade som kontaktperson. En för alla grupperna huvudansvarig läkarsekreterare, arbetade halvtid i projektet, hon satt även med i och rapporterade direkt till projektets styrgrupp. Hennes huvudsakliga arbetsuppgifter var att samordna arbetet, ansvara för att planerade aktiviteter genomfördes, hon skulle även initiera, motivera samt kontinuerligt dokumentera processen. Inom varje vårdcentral skulle alla läkarsekreterare på vara involverade och delaktiga i utvecklingsarbetet.

I en första fas skulle en grundläggande genomgång av läkarsekreterarens arbetssituation och arbetsuppgifter göras för att:

- Via en genomgång av enhetens administrativa uppgifter ställa förslag på en effektivare administration ansluten till en eventuellt utökad administrativ roll för läkarsekreteraren
- Med utgångspunkt från organisatorisk- och informationsteknologisk utveckling utvärdera nuvarande, och ställa förslag på framtida arbetssätt och en förnyad yrkesroll för läkarsekreterare
- Pröva och utvärdera de förändringsförslag som tas fram
- Stärka behövlig kompetens och yrkets möjligheter och status
- Med bas i läkarsekreterarens ar-

betsuppgifter skapa effektiv samverkan inom enheten och mellan enheter i öppen- och slutenvård.

Dagboksanteckningar

Utvecklingsprocessen dokumenterades kontinuerligt i form av dagboksanteckningar, varje möte protokollfördes och avrapporterades till alla inblandade. Metoden för projektet byggde på att skapa ett lärande genom utbyte av erfarenheter mellan inblandade aktörer. Varje månad träffades hela gruppen för att diskutera det pågående arbetet och för att samordna arbetsinsatserna. Dess emellan arbetade man i olika grupper med olika arbetsuppgifter knutna till projektet.

Läkarsekreterarna har följande huvudsakliga arbetsuppgifter (finns fler): Dessa arbetsuppgifter kan indelas i huvudkategorier exempelvis journalarbete, administrativ service och receptionsarbete som:

- Skriva journaler
- Kassaarbete
- Kassaredovisning
- Arkivarbete
- Faktura- och posthantering
- Remisshantering
- Extern kommunikation och kontakter
- Kallning av ronder
- Personaladministrativa uppgifter
- Statistik
- IT-ansvar
- Schemaarbete.

I en första fas (1/10 2002 – 1/7 2004) gjordes en genomgång av flertalet av ovanstående arbetsuppgifter. Syftet var att förnya, effektivisera och samordna arbetet inom och mellan de deltagande vårdcentralerna. Den första fasen av projektet övergick i en andra fas från och med augusti 2004. Projektet är planerat att fortgå till maj 2005. Resultaten från den första fasen håller på att sammanställas och analyseras och kommer att avrapporteras våren 2005.

Avslutning

Läkarsekreterare är en yrkesgrupp som sällan varit föremål för utredning och forskning av utomstående. Läkare, sjuksköterskor och barnmorskor finns däremot avhandlade inom flera ämnesområden. Läkarsekreteraryrket har utvecklats efter delvis olika mönster, en traditionell modell med rötter i den "privata" läkarsekreteraren som arbetar individuellt, dels den moderna modellen där läkarsekreteraren är en del i ett team och har allt mera kvalificerade arbetsuppgifter. I ett projekt finansierat av Örebro läns landsting, står läkarsekreterarnas förändrade yrkesroll i centrum. Genom fallstudier på lokal nivå har man kartlagt såväl faktiska förhållanden som tänkbara strategier till framtida förändringar. Hela projektet utförs med bakgrund av att det finns ett utbildningsprogram för Medicinsk sekreterare vid Örebro universitet.

Artikelförfattarna

Bob Engelbertsson f 1949 är fil dr och universitetslektor i ekonomisk historia vid Örebro universitet. bob.engelbertsson@esi.oru.se

Olle Westin f 1949 är ekon dr och universitetslektor i företagsekonomi vid Örebro universitet, projektledare och kontaktperson. Institutionen för Ekonomi, statistik och informatik (ESI) 701 82 Örebro olle.westin@esi.oru.se

Noter

21. ESI: Institutionen för ekonomi, statistik och informatik

22. Se sid. 7 i projektrapport *Patientens väl och verksamhetens villkor*, aug. 2002, internrapport ESI, Örebro Universitet

Att stärka samarbetet mellan forskare och arkiv. TAM-Arkivs forskningsråd

Av Mats Greiff

Rådets hittillsvarande verksamhet

I samband med forskningskonferensen "Tjänstemän i arbetsliv och samhälle" etablerades hösten 2000 TAM-arkivs forskningsråd. Rådets övergripande uppdrag knöts till arkivets uppgift att främja forskning med historiska perspektiv och annan kunskapsutveckling. Rådet skulle också fungera som beredningsorgan åt TAM-Arkivs styrelse i frågor kring resurser för detta ändamål. I övrigt överläts till rådet att själv utforma uppgifter och skapa arbetsformer.

Till rådets ordförande utsågs professor Anders Berge från Stockholms universitet. Övriga ledamöter var Ann Kristin Carlström, Arbetsmuseet i Norrköping, Hans De Geer, Handelshögskolan i Stockholm, Tom Ericsson, Umeå universitet, Christina Florin, Stockholms universitet, Mats Greiff, Malmö högskola, Anders Kjellberg, Lunds universitet/Arbetslivsinstitutet i Norrköping, Bo G Nilsson, Nordiska museet, Eskil Wadensjö, Institutet för social forskning vid Stockholms universitet, Lisa Öberg, Södertörns högskola samt Mats Essemyr, TCO. Bo G Nilsson kom under mandatperioden att ersättas av Eva Fägerborg, Nordiska museet.

En förutsättning för att rådet skulle kunna initiera och stimulera forskning inom tjänstemannaområdet var att det rådande forskningsläget kartlades. Ledamöterna nådde snabbt till insikt om att det fanns ett behov av att inventera den omfattande och mångfasetterade forskning kring tjänstemän,

tjänstemannarbete och tjänstemäns fackliga organisationer som bedrivits under de senaste decennierna. Ett första steg i detta arbete var att genom litteratursökning färdigställa en bibliografi över för rådet relevant tjänstemannaforskning. Ett andra steg var att rådets ledamöter utifrån sina egna forskningsområden utarbetade ett diskussionsunderlag kring angelägna forskningsuppgifter. Under perioden har rådet också bidragit till att etablera skriftserien *Tjänstemän & Historia*, i vilken två publikationer hittills kommit ut, samt organiserat ett flertal seminarier. Vidare har rådet aktivt försökt att stimulera studenter, i framför allt historia, att skriva uppsatser inom ramen för TAM-Arkivs intresseområde.

Det nya rådet

Med utgången av 2004 bytte TAM-Arkivs forskningsråd delvis skepnad. Ordföranden Anders Berge, Stockholms universitet, valde på grund av nya forskningsuppdrag att inte fortsätta ytterligare en mandatperiod. I stället utsågs Mats Greiff, Malmö högskola/Arbetslivsinstitutet i Malmö till ny ordförande i rådet. Samtidigt valde Christina Florin, Hans De Geer och Mats Essemyr att lämna sina uppdrag. Nya ledamöter som tillkommit är Ken Bjerregaard, TCO, Ulla Rosén, Växjö universitet och Christer Törnqvist, Göteborgs universitet.

Arbetsformerna för det nya rådet kommer delvis att förändras. Under den tidigare rådssammansättningen gjorde rådssekreteraren Arne H Eriksson en omfattande ar-

betsinsats. Efter det att Arne gick bort våren 2004 har det inte funnits någon med samma kompetens och med möjligheter att lägga ner så mycket tid på rådsarbetet. I stället kommer rådets medlemmar att få ett större operativt ansvar för att de tankar som utformas också leder till konkreta åtgärder. Det innebär också att rådsmedlemmarna i högre grad tar del i beredningsarbetet inför rådssammanträdena.

Mot bakgrund av detta anses det önskvärt att rådets medlemmar också kan utgöra ett slags TAM-Arkivs förlängda arm ut i olika forskningsorganisationer. Därför var det strategiskt viktigt att rekrytera personer från ur TAM-Arkivs synvinkel starka forskningsmiljöer. Sålunda ansågs det av största vikt att forskare med intresse för området från Växjö universitets historikermiljö och Göteborgs universitets arbetsvetenskapliga miljö kunde rekryteras till rådet.

Rådets kommande uppgifter

Vid ett "avstampsmöte" i november 2004 formulerades en strategi för rådets arbete under 2005 och 2006 varvid fem huvuduppgifter formulerades:

- att stödja arkivverksamhetens koppling till forskningsvärlden så att arkiven kommer forskningen till nytta,
- att bidra till spridning av forskningsresultat, bl. a. genom skriftserien *Tjänstemän & Historia* och seminarieverksamhet,
- att stödja arkivet i olika slags minnesinsamlingsprojekt,
- att vara medlemsorganisationerna

behjälpliga i planering inför jubiler eller historikskrivande,

- att initiera och stimulera ny forskning på området genom att föra relevant forskning framåt och att öppna för nya perspektiv.

Den första punkten innebär att rådet ska stödja arkivet i dess kontakter med forskarvärlden och att rådet kontinuerligt skall inventera pågående forskning på området, såsom avhandlingsprojekt etc. En sådan inventering kan bidra till att fler forskare får kontakt med TAM-Arkiv. Det är viktigt att det skapas ett ökat medvetande om arkivets existens och att forskare får kännedom om det material som förvaras där.

Den andra punkten om spridning av forskningsresultat innebär att skriftserien skall hållas vid liv med regelbunden utgivning och att seminarieverksamheten skall fortsätta. Deltagande i internationella konferenser kan på olika sätt stimuleras.

Den tredje punkten innebär att arkivet kan få stöd från forskarvärlden när olika slags minnesinsamlingsprojekt initieras och i själva förberedelsearbetet av sådana. På så sätt kan minnesinsamlingarna styras mot frågor som är intressanta både för medlemsorganisationer och för den akademiska forskningen. Därigenom kan minnesinsamlingarna t ex göras i samband med att nya forskningsprojekt startar eller bidra till initieringen av sådana.

Den fjärde punkten innebär att medlemsorganisationerna kan få hjälp av kvalificerade forskare i planeringen av olika slags jubileums- eller minnesskrifter. Bland annat kan rådet föreslå lämpliga skribenter och koppla samman forskare med aktuella medlemsorganisationer.

Den sista punkten, att initiera och stimulera till ny forskning, är kanske rådets viktigaste uppgift. En strategi för detta är att stimulera studenter i olika ämnen att skri-

va uppsatser och examensarbeten – kanske särskilt den stora gruppen studenter i olika slags så kallade professionsutbildningar – inom ett för arkivets verksamhet relevant område. På så sätt kan man också väcka intresse hos potentiella doktorander. Rådet har redan beslutat om att författa ett dokument innehållande förslag på intresseväckande och stimulerande uppsatsämnen att distribueras till universitet och högskolor samt att upprätta kontakter med ansvariga personer. En ytterligare stimulansåtgärd är inrättandet av ett uppsatsstipendium för studenter.

Utmaningar

Att intressera det tidiga 2000-talets unga studenter och doktorander för arkivet och dess material innebär en utmaning. Under 1970- och 1980-talet fokuserade "tjänstemannaforskning" ofta fackliga organisationer och deras historia. Det kunde handla om organisationernas framväxt och medlemsutveckling eller vilka fackliga strategier man i olika sammanhang använde sig av. Under 1980- och början av 1990-talen bedrevs inom den historiska arbetslivsforskningen en omfattande forskning kring arbetsprocessens förändringar samt arbetsdelningen mellan könen och upprätthållandet av denna. I detta sammanhang etablerades också en forskningsinriktning mot de så kallade professionerna.

Under det senaste decenniet har intresset bland unga människor för dessa mera traditionella arbetar- och organisationshistoriska forskningsområden med tillhörande frågor svalnat. I stället har – delvis med postmodernistiska influenser – helt nya områden långt borta från "tjänstemannaforskningens" blivit populära. De nya forskningsområdena har mejslats fram genom att nya slags forskningsfrågor med annan teoretisk grund har formulerats. Samtidigt har de nya områdena bidragit till nya teoretiska ansatser.

Det nya forskningsrådet måste anta utmaningen från dessa nya perspektiv. Sålunda måste rådet bidra till att nya slags spännande och intressanta forskningsfrågor ställs till de typer av material som finns i TAM-Arkiv. Denna text syftar inte till att utmejsla ett forskningsprogram, men några sådana områden kan dock nämnas såsom exemplifieringar.

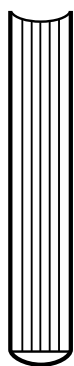
I anslutning till genusforskningens nya perspektiv kan man ställa frågor kring konstruktion och omkonstruktion av manligt och kvinnligt inom tjänstemannaorganisationer eller inom yrkesgrupper i sig. Sådana frågor har också betydelse för hur olika yrken har genuskodats. Varför har till exempel läraryrket så länge ansetts vara en manlig domän medan sjuksköterskeyrket ansetts vara en kvinnlig. Ett sätt att svara på sådana frågor är genom så kallad diskursanalys, där olika slags texter analyseras med avseende på vilka föreställningar om yrket i sig och om manlighet respektive kvinnlighet som konstrueras. I vilken grad bidrar sådana skapade föreställningar till t.ex. den starka genusarbetsdelningen inom tjänstemannasektorn? Andra frågor relaterade till modern genusforskning anknyter till perspektiv som fokuserar kropp eller sexualitet. Vilken betydelse har till exempel kroppen i poliskårens strävan efter att upprätthålla en maskulinitetskultur och i vilken mån och på vilket sätt förändras detta när poliskåren inrymmer en växande andel kvinnor?

Genus kan också anknytas till begrepp som klass, etnicitet och generation. Hur ser sambanden dem emellan ut t.ex. i konstruktionen av den svenska tjänstemannen under mellankrigstiden eller konstruktionen av en specifik profession?

Andra frågor utifrån mer kulturanalytiska ansatser kan ha att göra med skapandet av yrkeskulturer och identiteter. Hur kommer detta till uttryck i medlemsorganisatio-

nernas material och i de fackliga strategier som utformas?

En beskrivning av arkivbeståndets möjligheter att bidra till att svara på nya och inom forskningen ”moderna” frågor måste göras. Därigenom kan materialet också attrahera nya studenter och doktorander samtidigt som medlemsorganisationerna får sin historia belyst ur nya spännande perspektiv.

Nya böcker

Helena Bergman

Att fostra till föräldraskap. Barnavårdsmän, genuspolitik och välfärdsstat 1900 - 1950
(Stockholm 2003)

Christina Engström m. fl.

Spår 2004. Årsbok utgiven av Sveriges Järnvägmuseum och Järnvägmusei Vänner
(Malmö 2004)

Gunnar Furumo

Stiftelsen Höstsol. Ett fattighus skulle det inte få bli
(Värnamo 2004)

Beata Lundström

Teckenspråket är grunden i vår profession. En bok om Sveriges Teckenspråkstolkars Förening
(Örebro 2002)

Beata Lundström

Öppen dörr för döva. En bok om Astrid Fredriksson
(Örebro 1998)

Marianne Marcusdotter

Med vackra inslag prydd din lefnads väf! Den kvinnliga textila slöjden på folkhögskolorna 1873-1920
(Linköping 2005)

Jan-Bertil Schnell

Industriminne. Stockholms stad och län – en industrihistorisk exposé
(Stockholm 2004)

Yrken, makt och gestaltning.

Rapport från konferens på Arbetets museum den 22-23 oktober 2003
(Norrköping 2004)

TAM-Arkivs medlemmar 1 juni 2005

- Akademikerförbundet SSR
- Civilekonomerna
- DIK
- Fackförbundet ST
- Farmaciförbundet
- Finansförbundet
- Försvarsförbundet
- Försäkringstjänstemannaförbundet (FTF)
- Journalistförbundet
- Lotsförbundet
- Lärarförbundet
- Miljö- och hälsoskyddstjänstemannaförbundet
- Nordiska Finansanställdas Union (NFU)
- Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR)
- Polisförbundet
- Privattjänstemannakartellen (PTK)
- Sif
- SKTF
- Skogs- och lantbrukstjänstemannaförbundet (SLF)
- Svenska Folkhögskolans Lärarförbund (SFHL)
- Sveriges Fartygsbefälsförening (SFBF)
- Sveriges Tandläkarförbund
- Teaterförbundet (TF)
- Tjänstemannaförbundet HTF
- Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
- Tull-Kust
- Vårdförbundet

TAM-Arkiv

Box 6157 • 102 33 STOCKHOLM

Besöksadress: Västmannagatan 52

Telefon växel: 08-54 54 15 60

Telefax: 08-31 71 76

Postgiro: 487 40 99-7

E-post: tam-arkiv@tam-arkiv.se

Hemsida: www.tam-arkiv.se